

ЧАСОПИС ЗА ПОСЛОВНУ ЕКОНОМИЈУ, ПРЕДУЗЕТНИШТВО И ФИНАНСИЈЕ
MAGAZINE FOR BUSINESS ECONOMICS, ENTREPRENEURSHIP AND FINANCE

ПОСЛОВНА ЕКОНОМИЈА - BUSINESS ECONOMICS

EDU∞**NS**
UNIVERZITET

UNIVERZITET EDUKONS,
FAKULTET POSLOVNE EKONOMIJE

Нови Сад, Сремска Каменица
Војводе Путника 87

Тел: 021/489-3647, 021/489-3611
www.fabus.edu.rs

ISSN 1820-6859

9 771820 685005

ПОСЛОВНА ЕКОНОМИЈА - BUSINESS ECONOMICS Год. VII - бр. 2/2013

UDK 3:33 + 336

EDU∞**NS**
UNIVERZITET

ПОСЛОВНА ЕКОНОМИЈА

Business economics

ЧАСОПИС ЗА ПОСЛОВНУ ЕКОНОМИЈУ, ПРЕДУЗЕТНИШТВО И ФИНАНСИЈЕ
MAGAZINE FOR BUSINESS ECONOMICS, ENTREPRENEURSHIP AND FINANCE

Год. VII - бр. 2/2013

ISSN 1820 - 6859

- Слободан В. Видаковић, Павле П. Парнички
УЛОГА РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПРОФЕСИЈЕ У РЕАЛИЗАЦИЈИ ПОСЛОВНИХ ЦИЉЕВА У ЗЕМЉАМА У ТРАНЗИЦИЈИ
- Снежана Радукић, Милица Радовић, Иван Марковић
УНАПРЕЂЕЊЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ И ИНОВАТИВНОСТИ КАО ФАКТОРИ ПРИВРЕДНОГ ОПОРАВКА
- Милан Стегић, Сања Филиповић
АНАЛИЗА ЕУ ФОНДОВА НАМЕЊЕНИХ РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ И РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ ЗА СРБИЈУ
- Јелена Вемић Турковић, Петра Здјеларић
РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ ЗАСНОВАНЕ НА ЗНАЊУ – НЕЗАОБИЛАЗАН ПУТ ОПОРАВКА СРБИЈЕ
- Соња И. Милутиновић, Снежана Миљевић, Милена Подовац
ЕКОНОМИЈА ЗНАЊА КАО ФАКТОР КОНКУРЕНТНОСТИ СРБИЈЕ
- Јелена В. Јотић, Иван К. Ловре
ПЛАТНИ БИЛАНС СРБИЈЕ – СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ
- Ненад С. Видаковић, Милан Љубојевић, Даница Петровић
КВАЛИТЕТНО ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ – ВАЖНА ПРЕТПОСТАВКА СИГУРНОСТИ И ПОВЕРЕЊА У МОДЕРНОМ ДРУШТВУ
- Адмир И. Бегановић
КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА КОНКУРЕНТНОСТИ СЕКТОРА МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
- Данило Дедеић
НАСТАВАК ПРИВАТИЗАЦИЈЕ ИЛИ ПОДРЖАВЉЕЊЕ ПРЕДУЗЕЋА У СРБИЈИ
- Дамир Марковић
ИНВЕСТИЦИОНИ ФОНДОВИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ НА ПРИВРЕДНИ ОПОРАВАК У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ
- Данијел С. Живковић
МУЛТИЛИНГВИСТИЧКИ ПРИСТУП СПОЉНОТРГОВИНСКОЈ РАЗМЕНИ КАО ФАКТОР ПРИВРЕДНОГ РАСТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
- Јасна Л. Марковић, Јелена Д. Тошковић
ОБИМ И ЗНАЧАЈ ТРГОВИНСКЕ САРАДЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
- Един Калач, Шабан Грачанин, Ахмет Халилагић
ИНДУСТРИЈА ТАПАЦИРАНОГ НАМЕШТАЈА У ЈУГОЗАПАДНОЈ СРБИЈИ – ОСТВАРЕНИ УЧИНЦИ И РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ
- Светлана Михајловић, Бела Мухи, Сениша Домазет, Милан Михајловић, Дејан Сулић
РАЗВОЈНИ ПРАВЦИ ТУРИЗМА УЗ ПОДРШКУ ФОНДОВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ – ШАНСА ЗА ПРИВРЕДНИ ОПОРАВАК ВОЈВОДИНЕ

УДК: 3:33 + 336

ISSN 1820-6859

ЧАСОПИС ЗА ПОСЛОВНУ ЕКОНОМИЈУ, ПРЕДУЗЕТНИШТВО И ФИНАНСИЈЕ
MAGAZINE FOR BUSINESS ECONOMICS, ENTREPRENEURSHIP AND FINANCE

ПОСЛОВНА ЕКОНОМИЈА

BUSINESS ECONOMICS

Година VII, број 2

вол. XIII

Сремска Каменица, 2013.

ПОСЛОВНА ЕКОНОМИЈА BUSINESS ECONOMICS

ЧАСОПИС ЗА ПОСЛОВНУ ЕКОНОМИЈУ, ПРЕДУЗЕТНИШТВО И ФИНАНСИЈЕ
MAGAZINE FOR BUSINESS ECONOMICS, ENTREPRENEURSHIP AND FINANCE

Година VII, број 2, вол. XIII

Часопис излази два пута годишње

Издавач:

УНИВЕРЗИТЕТ ЕДУКОНС, Факултет пословне економије,
Војводе Путника 87, Сремска Каменица
Тел: 021/489-3647, 489-3611
E-mail: redakcija@educons.edu.rs
www.educons.edu.rs

За издавача:

Проф. др Александар Андрејевић
ректор

Главни и одговорни уредник:

др Слађана Чабрило, ванредни професор

Чланови издавачког савета:

Проф. др Александар Андрејевић, председник Савета, Проф. др Слободан Видаковић,
Проф. др Мишо Кулић, др Драган Голубовић, ванредни професор, Милена Галетин

Чланови редакције:

Проф. др Бојан Димитријевић, др Оља Мунитлак-Ивановић, ванредни професор, Проф.
др Ненад Пенезић, др Сања Филиповић, ванредни професор, Prof. dr Iveta Kovalcikova
(Република Словачка), Prof. dr Manuela Eruge (Румунија), Prof. dr Ige Pirnar (Турска),
Слободан Ракић

Секретар редакције:

Милан Михајловић

Лектура и коректура:

Мр Наташа Делач

Превод на енглески језик:

Бојан Миловановић

Слог:

Милена Молнар

Штампа:

Атеље Делач, Ср. Каменица

Тираж: 300 примерака

САДРЖАЈ

ТЕМА БРОЈА:

ПРИВРЕДНИ ОПОРАВАК СРБИЈЕ - ОСТВАРЕНИ ЕКОНОМСКИ УЧИНЦИ И РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ

ИСТРАЖИВАЊА, ОГЛЕДИ И СТУДИЈЕ

- *Слободан Видаковић, Павле Партички*
УЛОГА РАЧУНОВОДСТВЕНЕ ПРОФЕСИЈЕ У РЕАЛИЗАЦИЈИ
ПОСЛОВНИХ ЦИЉЕВА У ЗЕМЉАМА У ТРАНЗИЦИЈИ 9
- *Снежана Радукић, Милица Радовић, Иван Марковић*
УНАПРЕЂЕЊЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ И ИНОВАТИВНОСТИ
КАО ФАКТОРИ ПРИВРЕДНОГ ОПОРАВКА 41
- *Милан Стегић, Сања Филиповић*
АНАЛИЗА ЕУ ФОНДОВА НАМЕЊЕНИХ РУРАЛНОМ РАЗВОЈУ И
РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ ЗА СРБИЈУ 55
- *Јелена Велић Ђурковић, Петра Здјеларић*
РАЗВОЈ ПРИВРЕДЕ ЗАСНОВАНЕ НА ЗНАЊУ –
НЕЗАОБИЛАЗАН ПУТ ОПОРАВКА СРБИЈЕ 75
- *Соња Милутиновић, Снежана Милићевић, Милена Подовац*
ЕКОНОМИЈА ЗНАЊА КАО ФАКТОР КОНКУРЕНТНОСТИ СРБИЈЕ.....95
- *Јелена Јотић, Иван Ловре*
ПЛАТНИ БИЛАНС СРБИЈЕ – СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ 111
- *Ненад Видаковић, Милан Љубојевић, Даница Петровић*
КВАЛИТЕТНО ФИНАНСИЈСКО ИЗВЕШТАВАЊЕ – ВАЖНА
ПРЕТПОСТАВКА СИГУРНОСТИ И ПОВЕРЕЊА
У МОДЕРНОМ ДРУШТВУ 129

- *Адмир Бегановић*
КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА КОНКУРЕНТНОСТИ СЕКТОРА
МАЛИХ И СРЕДЊИХ ПРЕДУЗЕЋА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ 151
- *Данило Дедеић*
НАСТАВАК ПРИВАТИЗАЦИЈЕ ИЛИ ПОДРЖАВЉЕЊЕ
ПРЕДУЗЕЋА У СРБИЈИ 175
- *Дамир Марковић*
ИНВЕСТИЦИОНИ ФОНДОВИ И ЊИХОВ УТИЦАЈ
НА ПРИВРЕДНИ ОПОРАВАК У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 197
- *Данијел Живковић*
МУЛТИЛИНГВИСТИЧКИ ПРИСТУП СПОЉНОТРГОВИНСКОЈ
РАЗМЕНИ КАО ФАКТОР ПРИВРЕДНОГ РАСТА
РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ.....211
- *Јасна Марковић, Јелена Тошковић*
ОБИМ И ЗНАЧАЈ ТРГОВИНСКЕ САРАДЊЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ 229
- *Един Калач, Шабан Грачанин, Ахмет Халилагић*
ИНДУСТРИЈА ТАПАЦИРАНОГ НАМЕШТАЈА У ЈУГОЗАПАДНОЈ
СРБИЈИ – ОСТВАРЕНИ УЧИНЦИ И РАЗВОЈНЕ МОГУЋНОСТИ.....249

НАУЧНИ ОСВРТИ И ИСТРАЖИВАЊА

- *Светлана Михаић, Бела Мухи, Синиша Домазет,
Милан Михајловић, Дејан Сутић*
РАЗВОЈНИ ПРАВЦИ ТУРИЗМА УЗ ПОДРШКУ
ФОНДОВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ – ШАНСА
ЗА ПРИВРЕДНИ ОПОРАВАК ВОЈВОДИНЕ 271

CONTENT

ISSUE THEME:
**ECONOMIC RECOVERY OF SERBIA - REALIZED
ECONOMIC IMPACTS AND DEVELOPMENT
OPPORTUNITIES**

RESEARCHES, ISSUES AND STUDIES

- *Slobodan Vidaković, Pavle Parnicki*
ROLE OF THE ACCOUNTING PROFESSION IN IMPLEMENTING
THE BUSINESS OBJECTIVES IN COUNTRIES IN TRANSITION 9

- *Snežana Radukić, Milica Radović, Ivan Marković*
IMPROVEMENT OF COMPETITION AND INNOVATION
AS FACTORS OF ECONOMIC RECOVERY 41

- *Milan Stegić, Sanja Filipović*
ANALYSIS OF EU RURAL DEVELOPMENT FUNDS AND
DEVELOPMENT POSSIBILITIES FOR SERBIA.....55

- *Jelena Vemić Đurković, Petra Zdjelarić*
DEVELOPMENT OF KNOWLEDGE ECONOMY –
UNAVOIDABLE WAY OF RECOVERY 75

- *Sonja Milutinović, Snežana Milićević, Milena Podovac*
KNOWLEDGE-BASED ECONOMY AS A COMPETITIVENESS
FACTOR OF SERBIA.....95

- *Jelena Jotić, Ivan Lovre*
BALANCE OF PAYMENTS OF SERBIA - CONDITION AND
PERSPECTIVES 111

- *Nenad Vidaković, Milan Ljubojević, Danica Petrović*
THE HIGH-QUALITY FINANCIAL REPORTING –
AN IMPORTANT PREREQUISITE OF SAFETY AND TRUST
IN THE MODERN SOCIETY 129

- *Admir Beganović*
COMPARATIVE ANALYSIS OF COMPETITIVENESS OF SMALL
AND MEDIUM ENTERPRISES RS AND B&H.....151

- *Danilo Dedeić*
CONTINUATION OF PRIVATIZATION PROCESS OR
RENATIONALIZATION OF COMPANIES IN SERBIA.....175

- *Damir Marković*
INVESTMENT FUNDS AND THEIR INFLUENCE ON TO
ECONOMICAL RECOCVERY IN THE REPUBLIC OF SERBIA 197

- *Danijel Živković*
MULTILINGUISTIC APPROACH TO FOREIGN TRADE
EXCHANGE AS THE FACTOR OF ECONOMIC GROWTH
IN THE REPUBLIC OF SERBIA.....211

- *Jasna Marković, Jelena Tošković*
THE SCOPE AND IMPORTANCE OF COOPERATION
SERBIAN REPUBLIC.....229

- *Edin Kalač, Šaban Gračanin, Ahmet Halilagić*
INDUSTRY OF UPHOLSTERY FURNITURE IN SOUTHWEST SERBIA -
ACTUAL EFFECTS AND DEVELOPMENT OPPORTUNITIES.....249

SCIENTIFIC REVIEW AND RESEARCHES

- *Svetlana Mihić, Bela Muhi, Siniša Domazet,*
Milan Mihajlović, Dejan Supić
DEVELOPMENT TRENDS OF TOURISM SUPPORTED BY
EUROPEAN UNION FUNDS - OPPORTUNITY FOR ECONOMY
RECOVERING OF VOJVODINA.....271

др Светлана Михаић, ванредни професор¹

Универзитет Едуконс, Сремска Каменица – Нови Сад
Факултет пословне економије

др Бела Мухи, доцент²

Универзитет Едуконс, Сремска Каменица – Нови Сад
Факултет пословне економије

др Синиша Домазет, доцент³

Универзитет Едуконс, Сремска Каменица – Нови Сад
Факултет заштите животне средине

Милан Михајловић⁴

Универзитет Едуконс, Сремска Каменица – Нови Сад
Факултет пословне економије

мр Дејан Супић⁵

Универзитет Едуконс, Сремска Каменица – Нови Сад
Факултет пословне економије

РАЗВОЈНИ ПРАВЦИ ТУРИЗМА УЗ ПОДРШКУ ФОНДОВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ – ШАНСА ЗА ПРИВРЕДНИ ОПОРАВАК ВОЈВОДИНЕ*

САЖЕТАК: Европа је са становишта учешћа у туристичком промету и потрошњи већ деценијама

---

1 svetlanamihic@gmail.com

2 muhi.bela@gmail.com

3 sdomazetns@gmail.com

4 mihamilan@gmail.com

5 dsupic@gmail.com

* Овај пројекат је финансиран од стране Покрајинског секретаријата за науку и технолошки развој број пројекта 114 - 451-3327/ 2013-04 датума 15.07.2013. према решењу функционалне класификације 140 - Основно истраживање

најзначајније туристичко подручје света. У границама Евроспке уније налазе се најразвијеније иницијативне и рецептивне туристичке земље. Дуги низ година на подручју Европске уније велика пажња се посвећује развоју туризма односно развоју појединих инструмената и мера које треба да омогуће складан и континуиран развој туризма. Путем специјализованих институција и фондова Европска унија помаже и директно и индиректно учествује кроз разне форме у развоју туризма и у руралним подручјима, а јачање политике руралног развоја постао је један од највећих приоритета Европске уније. Узимајући у обзир значај финансијске подршке Европске уније у развоју туризма, у овом раду се даје кратак преглед система подршке Европске уније у стимулисању развоја туризма, као и фондова са посебним освртом на могућности у развоју сеоског туризма.

Кључне речи: рурални туризам, ЕУ фондови, Војводина, привредни раст...

УВОД

Европска унија је препознала значај туризма, с обзиром да је то привредна активност која подстиче раст и запошљавање, а уз то доприноси и развоју руралних средина, слабо насељених планинских области, удаљених региона и слично. О значају ове делатности најбоље говоре подаци садржани у Обавештењу Уније под називом „Европа, светска туристичка дестинација број 1 — нови политички оквир за туризам у Европи“ (у даљем тексту: Обавештење), по којима скоро 1,8 милиона предузећа, посебно малих и средњих, запошљавају приближно 5,2% укупне радне снаге (око 9,7 милиона радних места, са значајним учешћем младих људи), а уз то европска туристичка индустрија генерише преко 5% укупног GDP. Стога се може закључити да туризам представља трећу најзначајнију социо-економску активност у ЕУ после трговине и дистрибуције и сектора изградње.

Поред свега, ЕУ представља и светску туристичку дестинацију број један са 370 милиона међународних туристичких посета, што је донело приход од преко 266 милијарди евра⁶.

6 European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions: Europe, the world's No 1 tourist destination—a new political framework for tourism in Europe*, Brussels, 2010 COM(2010) 352 final, стр. 2.

Туризам је у директној вези са практично свим другим политикама ЕУ, као што су транспортна политика, политика конкуренције, унутрашње тржиште, пореска политика, политика заштите потрошача, политика заштите животне средине, политика запошљавања, политика регионалног и руралног развоја и слично.

Имајући у виду велике предности од туристичке делатности, ЕУ је препознала значај ове делатности и на легислативном плану. Тако, у члану 195. Споразума из Лисабона, наводи се да ће ЕУ промовисати конкурентност предузећа у сектору туризма, при чему ће њена активност бити усмерена на: 1) охрабривању стварања повољног окружења за развој предузећа у овом сектору, 2) промовисању сарадње међу државама чланицама, посебно разменом добре праксе, као и 3) развијању интегрисаног приступа туризму, који ће осигурати да је туризам узет у обзир у другим политикама.

У Обавештењу се наводе и различите тешкоће са којима се суочава туристичка делатност у Унији: а) растућа глобална конкуренција; б) демографски фактори, с обзиром на раст броја старијих лица; в) климатске промене, оскудица водних ресурса, притисак на биодиверзитет и ризици за културну баштину суочену са масовним туризмом; г) убрзани развој информационих и комуникационих технологија; д) посебне карактеристике европског туристичког сектора⁷.

МОГУЋИ ПРАВЦИ РАЗВОЈА ТУРИЗМА У ЕВРОПскоЈ УНИЈИ

Европски акциони оквир усмерен је, превасходно, ка охрабривању развоја туризма, с обзиром да туризам, поред осталих позитивних екстерналија, подстиче и охрабрује контакте и размену међу становницима, без обзира на језичке, културолошке или традиционалне разлике. Имајући у виду све наведено, министри ЕУ надлежни за туризам подржали су Мадридску декларацију, којом се установљава серија препорука за имплементацију консолидоване европске туристичке политике. У том погледу, истакнута су четири приоритета интегрисаног приступа туризму: 1) стимулисање конкурентности у европском туристичком сектору; 2) промовисање развоја одрживог, одговорног и високо квалитетног туризма; 3) консолидовање имиџа и профила Европе као скупа одрживих и високо-

⁷ Обавештење, стр. 5-6.

квалитетних дестинација; 4) максимизирање потенцијала европских финансијских политика и инструмената за развој туризма⁸.

ЕУ је као најзначајнији приоритет означила **стимулисање конкурентности у европском туристичком сектору**. То ће се постићи применом следећих мера:

1. Развијање иновација у туризму;
2. Јачање квалитета испоруке у свим њеним димензијама;
3. Унапређење професионалних способности у сектору;
4. Покушаји превазилажења сезонског карактера потражње;
5. Диверсификовање испоруке туристичких услуга;
6. Помоћ за унапређење статистика и анализа које се односе на туризам.

Туристички сектор има изванредне потенцијале за развој малог и средњег предузетништва, па стога постоји посебна врста синергије између уметности и занатства, у циљу очувања баштине и културног наслеђа⁹.

Кад је реч о развијању иновација у туризму, оне су један од кључних чинилаца у подстицању конкурентности. То се посебно односи на сектор информационах технолозија, с обзиром да их нарочито користе јавни и приватни туристички оператери, односно мала и средња предузећа. У том погледу, Европска комисија (у даљем тексту: Комисија) ће покренути посебну платформу за *stakeholders* у циљу прилагођавања туристичког сектора и његовог пословања тржишном развоју нових иновационах технолозија и унапређењу њихове конкурентности, уз помоћ максималног коришћења могуће синергије између ова два сектора. У складу са планираном акцијом, Комисија се обавезала и да ће припремити Обавештење о електронској трговини на унутрашњем тржишту, које ће размотрити примену Директиве о електронској трговини и предузети неопходне мере како би се ојачала интеграција туристичког сектора у овом контексту¹⁰.

Промоција диверсификације вршења туристичких услуга подразумева развој производа тематског туризма на европском нивоу. То може

---

8 Ибидем, стр. 7.

9 Ибидем.

10 Ибидем, стр. 8-9.

укључити широк спектар наслеђа: културно наслеђе, заштићена природна станишта, здравље и спа туризам, образовање, вино и храна, историјски, спортски или верски туризам, агро-туризам, сеоски туризам, туризам који се капитализује на мору, индустријско наслеђе и слично. Унија је планирала да развије стратегију за диверсификацију пружања туристичких услуга и капитализацију европског заједничког наслеђа, посебно уз помоћ креирања европске ознаке наслеђа, али и да охрабри интеграцију природног наслеђа у стратегије туризма¹¹.

Унапређење професионалних вештина односи се на раднике у сектору туризма, при чему се нагласак посебно ставља на омогућавање њиховог прилагођавања новим технологијама и очекивањима тржишта, на пример у условима здравља, и охрабривање њихове мобилности. Комисија ће у том циљу настојати да промовише могућности садржане у посебним програмима, као што су *Leonardo* или *Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP)* са његовим *Erasmus* програмом за младе предузетнике и Е-способности за иновационе ланце¹².

Превазилажењем сезонског карактера потражње настоји се обезбедити боље коришћење постојеће туристичке инфраструктуре и особља у слабој сезони. У том погледу, потребно је, према ставу Комисије, обезбедити механизам добровољне туристичке размене између држава чланица, посебно омогућавањем одређеним кључним групама као што су млади или старији људи, људи са умањеном покретљивошћу и сиромашнијим породицама да путују, нарочито за време слабе сезоне. Такође, потребно је развити и механизам добровољне размене *online* информација, како би се унапредила координација школских празника у државама чланицама, без обзира на њихове културне традиције¹³.

Поред наведених приоритета, веома битна ствар за развој туризма представља развијање квалитетне базе података о туризму на европском нивоу и њених веза са животном средином. У Обавештењу се наводи да ће Унија ревидирати Директиву 95/57/ЕС о прикупљању статистичких информација¹⁴. Ти кораци су већ начињени у виду Уредбе 692/2011 која се тиче статистике о туризму и којом се укида Директива Савета 95/57/

11 Ибидем, стр. 8.

12 Ибидем, стр. 9.

13 Ибидем.

14 Ибидем, стр. 10.

ЕС, као и одговарајуће Уредбе о имплементацији¹⁵. Комисија је исправно уочила неопходност развијања база података између истраживачких института, универзитета и приватних и јавних јединица за мониторинг, у блиској сарадњи са регионалним и националним властима, националним туристичким канцеларијама, статистичким институтима и другим операторима. Такође, Комисија подстиче и сарадњу са европским и другим међународним организацијама, као што су ОЕЦД и Светска туристичка организација. Комисија ће нарочито пратити тржиште мерењем задовољства европских потрошача са различитим туристичким услугама (као што су превоз, смештај, путовање и слично). Осим наведеног, Комисија ће развити и посебан пилот пројекат усмерен ка умрежавању истраживачких института универзитета и приватних и јавних јединица за мониторинг, регионалних и националних власти и националних туристичких канцеларија. На основу резултата пилот пројекта, Комисија ће промовисати имплементацију виртуалне туристичке опсерваторије за подршку и координацију истраживачких активности од стране различитих националних истраживачких института и обезбедити социо-економске податке о туризму на европском нивоу¹⁶.

Конкурентност туристичког сектора у блиској је вези и са одрживошћу. Одрживост туризма, према Обавештењу, обухвата бројне аспекте: одговорно коришћење природних ресурса, узимање у обзир утицаја различитих активности на животну средину (производња отпада, притисак на воду, биодиверзитет), коришћење чисте енергије, заштита наслеђа и очување природног и културног интегритета дестинација, квалитет и одрживост креираних послова и слично. Ради подстицања одрживог туризма, ЕУ је увела такозвано ЕУ еко-означавање, систем EMAS, али и учинила доступним државама чланицама документе који омогућавају имплементацију европске легислативе у области заштите животне средине, како у области појединачних пројеката, тако и у погледу стратешког планирања. Комисија ће остваривати сарадњу са мрежом европских региона за одрживи и конкурентни европски туризам (*NECSTouR*), како би се развио систем индикатора за одрживи менаџмент дестинација. Ова пракса треба бити и проширена, како би било могуће побољшати вредност европских

---

15 Видети: *Regulation 692/2011 concerning European statistics on tourism and repealing Council Directive 95/57/EC has been adopted on 6th July 2011 with 2012 as reference year (Regulation (EU) No 692/2011); Commission Implementing Regulation (EU) No 1051/2011 of 20 October 2011, implementing Regulation (EU) No 692/2011 of the European Parliament and of the Council concerning European statistics on tourism, as regards the structure of the quality reports and the transmission of the data.*

16 Обавештење, стр. 10.

туристичких дестинација које усвајају ефективне праксе у циљу промовисања одрживог туризма. У том смислу, важно је охрабрити иницијативе које обезбеђују одговорно управљање ресурсима и гарантују оптималне услове за услуге и безбедност¹⁷.

Ради остварења одрживости и јачања конкурентности туризма, Унија је у Обавештењу предвидела неколико мера: а) развијање система индикатора за одрживи менаџмент дестинација; б) организовање кампања за европске туристе које се односе на избор дестинација и средстава транспорта, односа са локалним становништвом у посећеним дестинацијама и борба против експлоатације жена и деце; в) развијање европске робне марке (бренда) „квалитетни туризам“; г) омогућавање идентификације ризика од климатских промена од стране европске туристичке индустрије, у циљу избегавања губитка инвестиција и истраживање могућности за развој и вршење алтернативних туристичких услуга; д) предлагање повеће за одрживи и одговорни туризам, као и установљавање награде за туристичко пословање и дестинације које поштују вредности садржане у повељи; ђ) предлагање стратегије за одрживи обални и поморски туризам; е) установљавање или јачање сарадње између ЕУ и земаља БРИКС-а, као и медитеранских земаља у циљу промоције одрживих и одговорних модела туристичког развоја и размене најбољих пракси¹⁸.

Поред јачања конкурентности европске туристичке индустрије, Унија је начинила и одређене кораке у циљу стимулисања туристичке потражње за Европом. Један од тих корака представља и веб-страница *visiteurope.com*, којим управља Европска путничка Комисија (ЕТЦ)¹⁹, покренута 2006. године уз подршку Комисије. У том погледу, у Обавештењу се наводи следећи сет мера: а) креирање „европског бренда“ у сарадњи са државама чланицама, како би се европске туристичке дестинације разликовале од других међународних дестинација; б) промовисање веб-сајта *visiteurope.com*; в) охрабривање заједничких промотивних акција на главним међународним догађајима или туристичким сајмовима и изложбама великог обима; г) јачање учешћа ЕУ у међународним телима, нарочито у контексту Светске туристичке организације, ОЕЦД, Т20 или *Euro-Med*²⁰.

17 Ибидем, стр. 10-11.

18 Ибидем, стр. 11.

19 European Travel Commission.

20 Обавештење, стр. 12.

Такође, ЕУ ће учинити све да инкорпорише туризам у све значајније политике, али и обезбеди одговарајућу примену легислативе, како би конкурентски потенцијал што више дошао до изражаја. У погледу политике унутрашњег тржишта, од значаја је Директива 2006/123/ЕС Европског парламента и Савета о услугама на унутрашњем тржишту²¹, којом се омогућава поједностављење процедура за пружаоце услуга у сектору туризма, као и елиминисање препрека за пословање на тржиштима других држава чланица. Слично је и са обалским и поморским туризмом, где посебну улогу има Европски фонд за рибарство²², као и са политиком руралног развоја, где велику улогу игра Европски пољопривредни фонд за рурални развој²³. Кроз поменути фонд ЕУ може подстаћи развој предузећа активних у области руралног туризма, развој и промоцију агро-туризма, као и капитализацију културног и природног наслеђа руралних региона, укључујући планинске области²⁴.

Комисија ће наставити да промовише инструменте за подршку и програме у корист туризма: европске структурне фондове (ERDF, ESF), Европски пољопривредни фонд за рурални развој (EAFRD), Европски фонд за рибарство (EFF), оквирни програм за истраживање и развој, као и Оквирни програм за конкурентност и иновације²⁵.

ПРОГРАМИ ЕУ ЗА РАЗВОЈ И ПОДСТИЦАЊЕ ТУРИЗМА

У ЕУ се посвећује значајна пажња развијању појединачних инструмената у циљу развоја сеоског туризма. У том смислу, ЕУ је креирала читаву „лепезу“ програма иностране помоћи државама потенцијалним кандидатима, као и државама кандидатима за чланство у ЕУ, међу којима је и Србија.

У претходном буџетском периоду 2000-2006. године, земље западног Балкана су без финансијског доприноса могле да учествују у програмима *Tempus*, Шестом оквирном програму за истраживање и развој, LIFE про-

---

21 Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, OJ L376/36.

22 European Fisheries Fund (EFF)

23 European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD)

24 Обавештење, стр. 13.

25 Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP)

граму за заштиту животне средине и програму Млади²⁶. Поред наведених програма, постоје и многе међународне финансијске и банкарске институције, које су укључене у развој туризма, Европска инвестициона банка углавном финансира пројекте изградње саобраћајне инфраструктуре, заштите локалних споменика или велике догађаје. Европски инвестициони фонд финансира у туризму развој малих и средњих предузећа која имају пројекте за убрзани развој туристичког бизниса. Значајне субвенције и кредите нуди и Светска банка²⁷.

Поред наведених програма и обавештења, туризам је предмет и других политика Уније. У том погледу, треба споменути:

1. Европски регионални развојни фонд²⁸;
2. Европски социјални фонд²⁹;
3. Европски програми за целоживотно учење и *Erasmus* за младе предузетнике³⁰;
4. Европски пољопривредни фонд за рурални развој³¹;
5. Европски фонд за рибарство³²;
6. Оквирни програм за конкурентност и иновације³³;

26 Мухи, Б., Храбовски-Томић, Е., *Финансијски инструменти Европске уније у стимулацији развоја туризма Србије са освртом на сеоски и еколошки туризам*, Пословна економија, Вол. 7, бр. 1/2013, стр. 243.

27 Мухи, Б., *Стимулативне мере Европске уније за развој туризма* – програми регионалне и прекограничне сарадње, Други научни скуп са међународним учешћем Универзитета Едуонс, Реални сектор, финансијске институције и услуге у глобалној кризи, Сремска Каменица, 2011., стр. 240.

28 European Regional Development Fund (ERDF)

29 European Social Fund (ESF)

30 European programmes for life-long learning and Erasmus for young entrepreneurs

31 European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD). Овим фондом замењен је ранији Европски фонд за руковођење и гаранције у пољопривреди (EAGGF), који је, између осталог, укључивао развој села, унапређивање услуга, подршку локалној привреди, као и унапређење туризма и заната. Видети: Прокопијевић, М., *Европска унија (увод)*, Београд, 2005., стр. 262.

32 European Fisheries Fund (EFF)

33 Competitiveness and Innovation Framework Programme

7. Истраживања спроведена у оквиру седмог оквирног програма ЕУ за истраживање и технолошки развој³⁴.

Један од кључних финансијских инструмената који има велики значај за нашу земљу представља *Инструмент за претприступну помоћ* (ИПА)³⁵. Поменути инструмент састоји се из неколико различитих компонената:

1. Помоћ за транзицију и изградњу институција (*support for transition and institution-building*);
2. Прекогранична сарадња (*cross-border cooperation*);
3. Регионални развој (*regional development*);
4. Развој људских ресурса (*human resources development*);
5. Рурални развој (*rural development*);

Инструмент претприступне помоћи ИПА 2007–2013 у фокусу има два главна приоритета и то: 1) помоћ земљама у испуњавању политичких, економских и критеријума који се односе на усвајање правних тековина ЕУ (*Acquis Communautaire*), као и изградња административних капацитета и јачање правосуђа; 2) помоћ земљама у процесу припрема за коришћење структурних и кохезионих фондова ЕУ након приступању Европској унији³⁶.

За одрживи развој туризма у руралним подручјима АП Војводине од посебног значаја су компоненте 2. и 5. које се односе на прекограничну сарадњу и рурални развој.

Прекогранична сарадња

Програми прекограничне сарадње су инструмент Европске уније за пружање подршке сарадњи институција у пограничним областима суседних држава. Република Србија је у овај вид сарадње први пут укључена 2004. године кроз тзв. Суседске програме финансиране из средстава KARDS 2000-2006, а данас се програми спроводе у оквиру друге компо-

---

34 Research supported under the 7th EU framework programme for research & technological development

35 Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA (2007-2013).

36 Јанковић, С., *Европска унија и рурални развој Србије*, Београд, 2009., стр. 63.

ненте инструмента IPA – финансијског инструмента Уније за подршку приступању у периоду од 2007-2013. Од 2004. године до данас, у Србији је финансијски подржано преко 200 пројеката. У Републици Србији спроводе се програми са Мађарском, Румунијом, Бугарском, Црном Гором, Босном и Херцеговином, као и Хрватском.

Реализација програма производи бројне позитивне ефекте, како на локалном, тако и на регионалном нивоу: а) стварају се дугорочни лични контакти и везе између људи из заједница са обе стране границе, што представља темељ за даљу сарадњу и развој; б) учесници у пројектима са обе стране границе стичу више него драгоцену искуства у писању пројеката, посебно имајући у виду веома сложену процедуру приликом оцене квалитета поднетог пројекта и доношења коначне одлуке о прихватању/неприхватању пројекта; в) након успешно спроведеног пројекта, ствара се плодно тло за осмишљавање нових пројектних идеја и самим тим, шансе за добијање нових средстава из европских фондова су много веће.

Врсте пројеката који се финансирају су, пре свега, мали инфраструктурни прекогранични пројекти, пројекти економске сарадње, као и активности везане за заштиту животне средине, туризам, културу, пољопривреду, образовање, истраживање и развој, запошљавање, институционалну сарадњу. Средства су бесповратна, са обавезом да корисник донације кофинансира свој пројекат у износу од минимум 15% од вредности пројекта. Начин доделе средстава је преко јавног конкурса. Да би средства била додељена, неопходно је квалитетно припремити пројекат, што изискује личне напоре.

Пракса је показала да највећи број поднетих пројеката не успе да прође рецензију управо због недовољно добро написаних предлога пројеката. Додатну тешкоћу представља и чињеница да у пракси буде одобрено свега око 10% пројеката. Разуме се, то не треба да обесхрабри заинтересоване субјекте да аплицирају у циљу добијања средстава. Поред објективних тешкоћа, аплицирање за IPA програм прекограничне сарадње носи са собом и субјективне тешкоће. Пре свега, главни проблем за потенцијалне апликанте представља обезбеђивање 15% средстава од укупне вредности пројекта у циљу кофинансирања. То посебно важи у случају када се као учесници на пројекту јављају јединице локалне самоуправе. Показало се да за многе општине и градове у Србији обезбеђивање кофинансирања представља непремостиву препреку, нарочито услед економске и финансијске кризе. Друго, јединице локалне самоуправе немају довољно стручног кадра, способног да сачини квалитетан предлог пројекта. Треће, проблем представља и прилична инертност многих општина и градова у

Србији у погледу аплицирања за средства из европских фондова. Четврто, потенцијални апликанти се сусрећу и са проблемом налажења адекватних партнера на пројекту, који морају бити из суседне државе. Посебну тешкоћу представља и постојање језичких баријера (сем у случају Хрватске, БиХ и Црне Горе). Најзад, пето, потребно је одабрати адекватну пројектну идеју која ће бити добро разрађена у апликационом формулару. У вези с тим, потенцијални подносиоци пројеката често нису у стању да у довољној мери развију пројектну идеју и на адекватан начин је представе рецензентима пројеката.

Имајући у виду наведено, компонента IPA која се односи на прекограничну сарадњу представља идеално средство за прибављање средстава за развој одрживог руралног туризма у АП Војводини, но само у случају да се отклоне поменути проблеми у припреми пројеката. Решење је у стручном усавршавању запослених, односно у формирању посебних тимова специјализованих за писање предлога пројеката. Друго, општине и градови морају да интензивирају сарадњу са јединицама локалне самоуправе у суседним државама, како би обезбедиле квалитетне и поуздане partnere на пројектима. Треће, потребно је обезбедити и одређена финансијска средства, имајући у виду праг од 15% вредности пројекта.

IPARD

IPARD представља претприступни програм ЕУ у периоду од 2007-2013. године и саставни је део инструмента претприступне помоћи (IPA)-пета компонента. IPARD фондови нису непознати нашој јавности, али је ретко ко упознат са детаљима овог програма ЕУ. Почетак коришћења IPARD средстава у Републици Србији биће значајан за пољопривредну производњу у Србији, пре свега јер ће средства намењена руралном развоју повећати и до неколико пута. Тиме се средства намењена инвестиционој подршци значајно увећавају и подстиче се развој пољопривреде и њена припрема за озбиљну утакмицу на унутрашњем тржишту ЕУ. Такође, то ће бити тренутак којим Србија трасира пут ка заједничкој пољопривредној политици ЕУ и отвара врата много значајнијим средствима (и до милијарде евра). У том погледу, неопходно је припремити све предуслове за интензивно коришћење IPARD фонда, укључујући и повећање доступности новца пољопривредном сектору кроз подршку кредитним активностима, успостављање гаранцијског фонда за пољопривреду и слично. Највеће предности које IPARD доноси у националне системе подршке пољопривреди су предвидљивост и транспарентност исплате средстава. Како подршка

пољопривредној производњи сваке земље зависи од процента раста БДП-а и општег напретка националне економије, тако се и пољопривредни буџет модификује у складу са тренутним околностима. За разлику од националних средстава која се најчешће одређују годишње и где је највећи проблем конзистентност подршке, у случају IPARD средстава, буџет се одређује седмогодишње, у року буџетског периода ЕУ. То значи да се износ средстава и форма подршке готово никако, или врло мало мењају, што омогућава корисницима дугогодишње планирање.

Имплементација помоћи у оквиру ове компоненте доприноси одрживом развоју пољопривредног сектора и руралних области, као и успешнијој имплементацији *acquis communautaire* у области Заједничке пољопривредне политике. Такође, кроз процес за коришћење ове компоненте IPA, земље кандидати за чланство у ЕУ припремају се за коришћење средстава из Европског пољопривредног фонда за рурални развој (*European Agricultural Fund for Rural Development – AFRD*).

Правни оквир, као и код других компоненти IPA, чине IPA Уредба 1085/2006 и IPA имплементирајућа уредба 718/2007, док специфичан правни оквир чине Оквирни, Секторски и Финансијски споразум, чије су уговорне стране држава кандидат и Европска унија. Ови споразуми потписују се у различитој фази интеграције у ЕУ (Оквирни споразум се потписује у раној фази интеграције пре кандидатуре, Секторски споразум после стицања кандидатуре, док Финансијски претходи пуној имплементацији IPARD програма). Сви споразуми су у директној вези са Финансијском уредбом ЕУ 1605/2002, чије принципе и преносе. Најзначајнији део IPA Имплементирајуће уредбе је Додатак 1 (*Annex 1*), који дефинише принципе акредитације, а примењује се на свих пет компоненти. Међутим, као и код свих општих правних аката, неопходно је детаљније дефинисање услова и критеријума за акредитацију, што је за свих пет компоненти реализовано кроз Оквирни споразум, који прецизније дефинише одредбе поменуте уредбе. Секторски споразум ближе дефинише критеријуме акредитације који се односе на пету компоненту IPA фонда, и за њега се може рећи да је основни правни акт на коме се заснивају све процедуре у оквиру IPARD-а.

У њему се дефинишу основни захтеви које свака институција мора да испуњава у систему, начин акредитације, формулисање основних принципа (подела дужности, принцип четири ока, ротације), финансијско уп-

рављање, улога свих актера у систему. Финансијским споразумом одређују се финансијски детаљи у вези са имплементацијом IPARD -а³⁷.

Основни предуслови за коришћење средстава из IPARD фонда јесу усвојен IPARD програм и одобрен од стране Европске комисије посебном одлуком, закључени сви споразуми (Оквирни, Секторски и Финансијски) и усвојена одлука о преношењу управљачких овлашћења Европске комисије (окончан процес акредитације). Главни принципи, на којима се заснива IPARD, јесу: подела обавеза између свих актера, успостављање ефикасног система интерне контроле, дефинисање јасних процедура за управљање IPA фондовима, независна екстерна ревизија, транспарентне процедуре јавних набавки и кофинансирање³⁸.

IPARD структуре у Србији успостављене су у оквиру припрема за коришћење пете компоненте IPA, при чему су успостављени управљачки и контролни систем и оперативна структура. Управљачки и контролни систем чине делови Министарства финансија (национални службеник за одобравање и Национални фонд), именовани 2009. године. Припреме за успостављање Оперативне структуре (Управљачко тело и IPARD агенција) почеле су 2008. године, а у 2009. години отпочео је и пројекат израде секторских анализа одређених сектора пољопривредне производње који ће бити предмет фонда. 2010. године именовано је Управљачко тело (као део тадашњег Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде, а крајем исте године завршен је и први нацрт IPARD програма са мерама које су се односиле на инвестиције у пољопривредна газдинства (мера 101), инвестиције у капацитете прерађивачке индустрије (мера 103) и техничка помоћ. У 2011. години усвојен је и Национални програм за рурални развој за период од 2011-2013. године. Законом о пољопривреди и руралном развоју, усвојеном у мају 2009. године основана је Управа за аграрна плаћања (IPARD агенција), у оквиру Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде задужена за плаћања у пољопривреди³⁹. До данас је њено седиште било у Шапцу, али је донета одлука да се ова управа премести у Београд.

Приоритети IPARD програма односе се на:

4. Побољшање тржишне ефикасности и примену стандарда ЕУ;

---

37 Пејовић, А., и гр. аутора, *Инструмент за претприступну помоћ*, Београд, 2011., стр. 105.

38 Ибидем, стр. 105-106.

39 Ибидем, стр. 117.

5. Припремне активности за мере развоја пољопривреде и заштите животне средине;
6. Развој руралне економије.

Наведени циљеви ће бити остварени кроз примену више мера. Прво, улагања у пољопривреду ради реструктурирања и достизања стандарда Уније преко инвестиција у пољопривредна газдинства. Друго, подршка у циљу лакшег оснивања и административног рада група произвођача у сврху адаптирања производње и учинка чланова група произвођача захтевима тржишта, заједничког изношења роба на тржиште, али и утврђивања заједничких правила о информацијама о производњи. Треће, инвестиције у прераду и маркетинг пољопривредних и рибарских производа у циљу реструктурирања ових делатности и достизања стандарда Уније. У овом нису укључене инвестиције на нивоу трговине на мало. Четврто, активности за унапређење животне средине, преко спровођења пилот пројеката (органска производња, смањење коришћења вештачког ђубрива и слично). Пето, припрема и спровођење стратегија развоја села, преко пројеката и оснивања и вођења локалних државно-приватних партнерстава. Шесто, побољшање и развој сеоске инфраструктуре, преко пројеката у областима као што су управљање отпадом, снабдевање електричном енергијом и слично. Седмо, подстицање развоја привредних активности на селу, подстицање запошљавања. Осмо, унапређење обуке и усавршавања актера у овој области. Девето, помоћ државној администрацији у спровођењу IPARD програма⁴⁰.

Оно што је важно за апликанте, јесте да ЕУ у спровођењу пројеката учествује са 75%, а тај износ може бити и већи: а) уколико се мере односе на припрему за спровођење агро-еколошких мера и стратегија развоја села (80%); б) уколико се ради о техничкој помоћи неопходној за спровођење програма IPARD (80%); в) износ може бити и целих 100%, уколико се ради о техничкој помоћи за припрему, праћење, оцену, информације и контролу спровођења програма, уз услов да се ове активности не предузимају на иницијативу Комисије; г) у случају инвестиционих пројеката у подручјима где су се десиле природне катастрофе (85%)⁴¹.

IPARD програм припремају национална тела државе корисника и доставља се Европској комисији, а на основу њега корисници помоћи предлажу пројекте. Комисија ће проценити поднети програм и усвојити га у року

40 Ибидем, стр. 107-109.

41 Ибидем, стр. 109-110.

од шест месеци, уколико он садржи све неопходне елементе: а) избор сектора пољопривредне производње који ће бити подржан IPARD програмом; б) везу са националним програмима, стратегијама и плановима; в) финансијски оквир; г) опис изабраних мера; д) усаглашеност са мерама које се финансирају из домаћих извора; ђ) опис оперативне структуре; е) податке о претходној евалуацији програма; ж) информације о контакту са корисницима; з) разне додатке⁴².

Уколико Европска комисија одобри IPARD програм, уследиће његово спровођење од стране националних структура у оквиру акредитованог система децентрализованог управљања. Најважнија карика институционалног оквира представља IPARD агенција, чије се главне активности односе на⁴³:

1. одобравање и контролу обавеза;
2. одобравање и контролу плаћања;
3. извршавање плаћања;
4. рачуноводство.

У Србији ове послове обавља већ поменута Агенција за аграрна плаћања, која је већ достигла оперативну способност у пуном обиму.

Кад је реч о конкурисању за средства по основу IPARD програма, значајно је напоменути да потенцијални корисници морају унапред на банковном рачуну да обезбеде целокупан износ средстава за инвестирање. Ово може представљати проблем за потенцијалне апликанте, с обзиром на тешкоћу обезбеђивања средстава. IPARD агенција (односно Управа за јавна плаћања) објављује конкурс, при чему потенцијални корисници средстава морају доставити сву неопходну документацију. Документација се углавном односи на доказе о праву својине или закупу над земљом, лични подаци, бизнис план са детаљним списком радова, доказе о поштовању минималних стандарда заштите животне средине, здравља људи и слично. Након што достави сву документацију тражену по основу конкурса, потенцијални корисник средстава улази у поступак одобравања пројекта. Изузетно је важно напоменути да се инвестиција не сме започети док се не одобри пројекат. У супротном, пројекат ће бити одбијен. У случају да се одобри пројекат, корисник мора у свему поступати у складу са пројек-

---

42 Ибидем, стр. 111-112.

43 Ибидем, стр. 113-114.

том који је приложио. То не значи да не сме бити измена током трајања пројекта. Али, те измене корисник не сме чинити на своју руку, већ оне морају бити одобрене од стране IPARD агенције. У случају да пројекат буде одобрен, корисник средстава по основу IPARD програма мора закључити уговор са агенцијом, који предвиђа међусобна права и обавезе. Корисник мора да се у потпуности придржава одобреног пројекта. Свака инвестиција траје минимум пет година и у току периода трајања, корисник мора да прихвата контроле од стране IPARD агенције. Осим тога, корисник не сме за време трајања инвестиције да отуђи објекат, машине или да изврши промену намене пројекта. Поред тога, има обавезу да достигне стандарде ЕУ у зависности од врсте инвестиције. У случају да се оглуши о ове одредбе, корисник мора да врати целокупан износ средстава⁴⁴.

Када се пројекат одобри, корисник мора да спроведе инвестиционе активности у складу са одобреним пројектом. Он може да за време трајања конкурса или у одређеном року, обави рефундацију утрошених средстава у износу од 50% или више, с тим што мора да поднесе доказе о уплати средстава и све рачуне којима се правдају обављене трансакције. Притом, утрошена средства ће бити одједном рефундирана, али је могућ и случај рефундације у различитим временским интервалима, уколико се ради о сложенијим инвестицијама. Одређена ограничења постоје и у погледу куповине машина и опреме. Тако, купљене машине морају бити пореклом из земаља чланица ЕУ, или држава кандидата за ЕУ, потенцијалних кандидата, земаља чланица ЕЕА или држава у оквиру европске политике суседства⁴⁵.

Оно што је карактеристично за IPARD програм, то је прилично оштра и компликована контрола средстава. Пре свега, биће контролисано да ли је корисник средстава већ започео инвестицију. Уколико се утврди да је већ купио опрему, његов захтев за одобравањем средстава биће одбијен. Други степен контроле врши се непосредно пре него што се доноси одлука о исплати средстава. У случају да се утврди да инвестиција није била извршена у складу са пројектом, биће одбијен захтев за рефундацију средстава. На крају, последња, трећа контрола спроводи се након што је инвестиција реализована, односно након што су средства рефундирана кориснику.

---

44 Ибидем, стр. 119-122.

45 Ибидем, стр. 122.

Дакле, контролисаће се да ли је инвестиција извршена у складу са пројектом, односно стандардима ЕУ. Сва документација мора се чувати најмање пет година након што је инвестиција реализована⁴⁶.

LEADER програм

LEADER програм (*Links between actions for the development of the rural economy*) представља још један израз настојања ЕУ да потпомогне рурални развој и посебно одрживи туризам. LEADER је иницијатива Европске Заједнице за мобилизацију и спровођење руралног развоја у руралним заједницама кроз локална партнерства јавног и приватног сектора („Локалне акцијске групе“)⁴⁷. Имајући у виду да Република Србија настоји да се прикључи Европској унији, потребно је изградити националне и локалне капацитете како би се поменути програм на најбољи могући начин искористио.

Одмах треба напоменути да се LEADER програм заснива на седам принципа⁴⁸:

1. Територијална подела;
2. Приступ од доле према горе;
3. Партнерство базирано на локалним акционим групама (ЛАГ);
4. Иновативност;
5. Интегрисани развој;
6. Умрежавање и кооперација;
7. Сарадња

Територијална подела (*Area-based approach*) подразумева да се формира подручје са хомогеним руралним окружењем, које ће имати заједничке одреднице као што су идентитет, култура, историја, традиција и друге кохезионе елементе. На тај начин, могу се уочити предности, али и слабости датог подручја. Разуме се, подручје мора имати довољне људске, финан-

---

46 Ибидем, стр. 122-123.

47 Пословни Биро доо, LEADER програм, *Европском праксом до властитих прилика*, Ријека, 2009., стр. 9.

48 Ибидем, стр. 10.

сијске и економске ресурсе како би се могла спровести локална стратегија (одрживог) руралног развоја. Границе локалног подручја нису једном за свагда дате и непроменљиве. Напротив, локално подручје може да се шири, у зависности од социо-економских промена, потреба заштите животне средине и слично⁴⁹.

Приступ од доле према горе (*Bottom-up approach*) подразумева укључивање у доношење одлука о локалној стратегији и пројектима који ће се спроводити на датом подручју. Иако овај приступ представља супротност у односу на *Top-down* приступ, показало се да његова примена даје врло позитивне резултате, с обзиром да локални чиниоци најбоље познају ситуацију на „терену“ и на тај начин су у стању да понуде оптимална решења. Дакле, мере одрживог руралног развоја и туризма треба да буду креиране и примењене на начин који најбоље одговара интересима локалне заједнице. Управо због тога учешће локалних субјеката добија пун смисао. Кад се каже локални субјекти, мисли се како на јавне, тако и на приватне институције, различите друштвене групе и организације. Притом, активности ових субјеката не треба ограничавати само на почетне кораке у настајању стратегија и пројеката, већ их треба укључити и у њихову имплементацију⁵⁰.

Партнерство базирано на локалним акционим групама (ЛАГ) представља један од основних темеља LEADER програма, а подразумева координиране активности јавних и приватних партнера. ЛАГ представља рурално подручје у коме живи више од 5000, а мање од 150 000 становника. У ЛАГ могу бити укључени и мањи градови, али са мање од 25 000 становника. Територије више ЛАГ-ова се не смеју преклапати, ни географски нити на пољу партнерства или стратегије. У пракси су се ЛАГ-ови показали изузетно корисни, с обзиром да су успели да обједине многобројне локалне актере, како из јавног, тако и из приватног сектора, омогућили су израду и имплементацију заједничких пројеката из области руралног развоја и одрживог туризма, подстакли заједнички рад, појачали (често оскудну) комуникацију између локалних актера и тако умањили могућност међусобних сукоба интереса и друго⁵¹.

---

49 Ибидем, стр. 10-11.

50 Ибидем, стр. 11-12.

51 Ибидем, стр. 12.

ЛАГ, у правном смислу, представља регистровано удружење, које се оснива у складу са Законом о удружењима Републике Србије⁵². Удружење ће оформити властито управно тело, које ће доносити одлуке. Притом, најмање 50% чланова треба да буду представници привреде, грађанских друштава, или цивилних удружења, док минимално 20% морају бити представници локалних власти. Такође, у управном телу треба да буде и један члан млађи од 25 година, као и 30% жена. На овај начин, настоји се обезбедити не само родна, већ и генерацијска равноправност. Задатак локалне акционе групе је и да припреми локалну развојну стратегију туризма у руралном подручју, а на основу инструкција од стране управног тела. ЛАГ-ови се могу основати на *ad hoc* основи, али могу настати и као резултат постојећих партнерстава. Њихова улога је изузетно значајна, будући да су они главни чинилац у дефинисању локалне руралне стратегије, али и у погледу доношења одлука о финансирању пројеката⁵³.

Притом, Европска комисија је поставила одређене приоритете на којима се мора заснивати сваки план ЛАГ-а. Ти приоритети су⁵⁴:

- 5) Употреба *know-how* и нових технологија у циљу јачања конкурентности производа и услуга руралног подручја;
- 6) Унапређење квалитета живота у руралним подручјима;
- 7) Стварање додатне вредности домаћим производима, нарочито кроз олакшавање уласка на тржиште малим производним јединицама кроз заједничке активности;
- 8) Стварање оптималног коришћења природних и културних богатстава, укључујући повећање вредности локација од интереса Заједнице одбраних под програмом *Natura 2000*.

Локалне акционе групе могу да се ослоне и на више од једног приоритета, али један од њих мора бити означен као основни. Дозвољен је и одабир других тема, али и тема које предложе локалне акционе групе, а које се односе на неке специфичне проблеме на подручју деловања.

Иновативност (*Innovation*) је још једна од обележја LEADER програма. Она подразумева увођење нових начина и метода решавања проблема у

---

52 Сл. Гласник РС, бр. 51/2009.

53 Пословни Биро доо, LEADER програм, *Европском праксом до властитих прилика*, Ријека, 2009., стр. 13.

54 Ибидем, стр. 13.

руралним областима. Притом, мисли се на производне, процесне, организационе или тржишне. Проблем руралних области представља релативно мали број становника у односу на градове, као и слаба густина насељености. То значајно отежава повезивање са научно-истраживачким центрима. Такође, проблем представља и слаба присутност информационих и комуникационих технологија, посебно брзог интернета, с обзиром да се тако теже шире иновације у односу на становнике руралних подручја. Иновације могу бити изражене кроз трансфер већ постојећих иновација, које су настале у некој другој локалној акционој групи, усавршавање различитих облика *know-how*, или увођење неких нових решења које друге мере нису могле да реше на одговарајући начин⁵⁵.

Интегрисан развој као начело LEADER програма односи се на активности неколико сектора. Другим речима, локална развојна стратегија мора укључити активности из неколико различитих сектора. Притом, интеграција се може односити на активности спроведене у једном сектору, на све програмске активности или специфичне групе активности или се може односити на везе између различитих економских, друштвених, културних, природних чинилаца и сектора⁵⁶.

Умрежавање је изузетно важан принцип LEADER програма. Оно подразумева размену информација, искустава, знања или *know-how* између LEADER група, организација, органа власти на локалном нивоу или руралних подручја, без обзира на то да ли су поменути учесници део LEADER програма или не. ЕУ изузетно подстиче умрежавање свих чинилаца овог програма, а то чини преко Европске мреже за рурални развој, али и националне руралне мреже која треба да се успостави у свакој држави чланице. Подршка се испољава у виду организовања семинара, идентификовању добре праксе у руралном сектору, израде и објављивања публикација о активностима у руралном сектору, анализирању трендова развоја у руралним подручјима, помоћи у налажењу одговарајућих партнера за сарадњу, вођењу интернет страница и слично. Треба нагласити и да је учешће у мрежном организовању и активностима обавеза свих субјеката који примају финансијска средства од ЕУ по основу LEADER програма. Поред Европске мреже за рурални развој, постоје и националне, регионалне и локалне мреже и удружења LEADER група⁵⁷.

55 Ибидем, стр. 15.

56 Ибидем, стр. 16.

57 Ибидем, стр. 16-17.

Сарадња је такође један од постулата LEADER програма. Она подразумева заједничке пројекте између различитих LEADER група како унутар једне државе чланице, тако и између група из различитих држава чланица. Сарадња омогућава да групе истакну властите особености, реше одређене проблеме на локалном или регионалном нивоу. Сарадња не подразумева само међусобну размену искустава, већ и израду и спровођење заједничких пројеката који ће бити вођени унутар заједничке структуре. Сарадња се односи и на заједничко рекламирање LEADER група у различитим регијама, развијање заједничких туристичких иницијатива и слично. Сарадња може бити интернационална између различитих руралних подручја у државама чланицама. Осим тога, сарадња је отворена и између различитих LEADER група. С друге стране, могућа је и сарадња између LEADER група из различитих држава чланица, као и из трећих држава⁵⁸.

РУРАЛНИ ТУРИЗАМ У ВОЈВОДИНИ КАО РАЗВОЈНА ШАНСА РЕГИОНА

Стратегија развоја туризма Републике Србије је зацртала пут развоја, који подразумева јачање конкурентности и атрактивности туристичких производа, узимајући у обзир нова светска искуства, уз ослањање на властиту иновативност и оне производе у туризму који имају глобалну перспективу. Србија кроз реализацију стратегије тражи своје место на туристичком тржишту, где са критичном масом знања и иновативним производима може реализовати брз продор у међународну туристичку конкуренцију. Ово такође важи и за Војводину. У наставку је представљен један позитиван пример из праксе.

Сремски Карловци – пример добре праксе развоја руралног туризма

Сремски Карловци се налазе на обронцима Фрушке Горе, између два највећа градска центра у држави (Београд и Нови Сад). Значај Сремских Карловаца у српској историји, култури и духовности, као и присуство многобројних природних и културних ресурса је неспорно. Општина поседује изузетно велики туристички потенцијал те се очекује, да туризам постане водећа привредна делатност. Сходно томе смо и одабрали да део истражи-

---

58 Ибидем, стр. 18.

вања урадимо управо у Сремским Карловцима и да као позитиван пример развоја туризма, посебно руралног и представимо у овом раду.

На основу спроведеног истраживања ставова становништва у вези са стањем и развојем туризма у Сремским Карловцима и обрађених података из анкете дошли смо до следећих закључака: Већина испитаника мисли да су природни, културно-историјски и антропогени потенцијали јако добри. По мишљењу грађана туристички садржаји који привлаче највећи број туриста су културно-историјски садржаји. Многи су навели и производњу чувеног карловачког вина. Може да буде изузетно атрактивна понуда и обилазак винарија, подрума вина. Чувена манифестација Карловачка берба грожђа (Грожђенбал) привлачи велики број посетилаца. На атрактивне туристичке садржаје се надовезују и садржаји који нису у потпуности искоришћени, односно укључени у понуду, међу њима се може истаћи Стражилово (камповање), затим Дворска башта, као јединствени аборетум, који нажалост данас не изгледа нимало репрезентативно. Као неискоришћене туристичке садржаје испитаници су навели и градски музеј, католичку цркву, ризницу Патријаршијског двора, Дунав, наутички туризам, видиковце итд. Постојеће цене угоститељских услуга (смештај, исхрана, забава) су по мишљењу испитаника прихватљиве, док је стање путева и саобраћајна инфраструктура незадовољавајућа. Грађани сматрају да у граду највише недостају бицикличке и пешачке стазе, а као недостатак се наводи и слабо развијена саобраћајна повезаност Стражилова са Сремским Карловцима, односно непостојање организованог превоза до излетничких места. Приликом разговора са становницима многи су истакли чињеницу да су карловачке улице изузетно уске, и да не постоји могућност да се прошире за потребе модерних аутобуса високе туристичке класе и великог габарита. У наставку смо приказали део питања и одговора из анкете:

Процените какве природне, културно-историјске и антропогене (мелос, фолклор, гастрономија итд.) потенцијале има Ваш град у области туризма?

укупно одговора

а) Потенцијали су јако добри	21
б) Потенцијали су скромни	4
ц) Не знам, нисам упознат са детаљима	7

Извор: Аутори

По Вашем мишљењу који туристички садржаји привлаче највећи број гостију?

	укупно одговора
Културно историјски објекти	16
Национални парк Фрушка гора, излетиште Стражилово	15
Винарство	13
Културне манифестације (Грожђенбал, Бранково коло, изложбе итд.)	11
Верски објекти	10
Карловачка гимназија	9
Центар града	6
Музеј пчеларства	2
Река Дунав	2
Капела мира	2
Нетакнута природа	2

Да ли су по Вашем мишљењу постојеће цене (смештај, исхрана, забава итд.) у Вашем граду прихватљиве за туристе?

укупно одговора

а) Прихватљиве су	30
б) Превисоке су	1
ц) Прениске су	1

Извор: Аутори

По Вашем мишљењу шта недостаје у Сремским Карловцима што се саобраћајне инфраструктуре тиче?

укупно одговора

а) Бицикличке стазе	12
б) Пешачке стазе	7
ц) Остало	13

Извор: Аутори

ЗАКЉУЧАК

Имајући у виду вишеструке позитивне утицаје туристичке делатности (нарочито економске), на нивоу ЕУ предузимају се бројне стимулативне мере чији је заједнички циљ подстицање развоја свих релевантних видова туризма, туристичког промета и потрошње, међу којима туристички промет на руралним просторима заузима све значајније место. Ове мере имају широк дијапазон примене и дејства, а претежно су усмерене на: подстицање развоја туризма на свим просторима (па и руралним), валоризовање природних и других ресурса у циљу стварања услова за одвијање туристичких кретања и промета, перманентно подизање квалитета производа и његово структурно усаглашавање са захтевима тражње, стимулација извоза роба и услуга кроз туристичку делатност, успостављање одговарајућег модела управљања туризмом, ефикасан маркетинг, заштиту и унапређивање еколошког квалитета туристичких простора, бољу организацију туристичких кретања и боравка туриста и др. Иако је Србија тек на пола пута у процесу придруживања Европској унији, она као земља потенцијални кандидат, има могућност коришћења значајних фондова који треба да јој омогуће усвајање европских стандарда у свим друштвеним областима. Улазак у ЕУ би омогућио Србији бржи економски развој, функционалну тржишну привреду, с једне стране, због повећаног прилива директних страних инвестиција, који би био последица смањеног ризика улагања у Србију као земљу чланицу ЕУ и, с друге стране, због слободног приступа Србије јединственом Европском тржишту, као и значајним развојним, структурним и кохезионим фондовима ЕУ који су неопходни за даљи економски развој.

Процедуре и правила која се морају поштовати да би се користила средства ЕУ врло су комплексна. Без њиховог познавања није могуће припремити пројекте који су прихватљиви за финансирање из средстава програма ЕУ. Добрим познавањем поступака избећи ће се неразумевања и узалудан рад, незадовољство што пројекти нису прихваћени. То једноставно значи да се у свакој општини или институцији почне да уводи, прво, образовање о начину рада европских институција и њиховим правилима, а затим обука о планирању и програмирању, пројектном циклусу и управљању пројектима (добро познавати све фазе припреме и реализације пројектата, начин припреме тендерске документације и сл.) као и обука о припреми пројектата. Ово је врло важан корак у припреми за касније коришћење структурних и кохезионих фондова у фази када Република Србија добије статус земље кандидата. Тада се отварају много већи фондови

из осталих компоненти ИПА и та средства треба искористити брзо и ефикасно, како би грађани видели њихове ефекте у што краћем року.

SUMMARY

DEVELOPMENT TRENDS OF TOURISM SUPPORTED BY EUROPEAN UNION FUNDS - OPPORTUNITY FOR ECONOMY RECOVERING OF VOJVODINA

From the view of participation in touristic market and expenditure, Europe has been the one of the most important touristic areas of the World for decades. Within the borders of European Union the most developed initial and receptive touristic countries are located. During the years, at European Union area, great concern has been dedicated to tourism development, apropos to special instruments and measures development which has to make possible harmonous and continuous tourism development, as well. Through special institutions and funds, European Union supports and directly and indirectly participates by different forms in touristic development in rural areas as well, and rural development policy has become one of the greatest European Union priority. Taking into consideration the importance of European Union financial support in tourism development, this work presents a short oversight of European Union supporting system related to tourism development stimulation, as well as funds with a special consideration to rural tourism development.

Key words: rural tourism, EU funds, Vojvodina, economic growth...

ЛИТЕРАТУРА

1. Доц. др Светлана Михић, др Драган Ђурановић, Мр Бранка Максимовић, Маркетинг комуникације у туристичкој индустрији, ВИ Међународна научна конференција Црногорске спортске академије И В Конгрес, ЦГ, 02-04 Април 2009., Тиват, Зборник, стр. 196-200 ISSN 1800-5918.
2. Doc. dr Svetlana Mihić, dr Ibrahim Okanović „A new approach to mass customization to modern customer“, *Technics Technologies Education Management*, ISSN: 1840-1503 Impact factor 0,351 Vol.6 No3/2011 Pages 636-644 Thompson Index SCII List class A.
3. Доц. др. Светлана Михић, мр Милан Михајловић, Едукација у светлу будућег развоја туризма у Србији, ВИ Национални научни скуп СИНЕРГИЈА 2010 – Универзитет Сингидунум Београд, 26.02.2010.

- Бијељина БИХ Зборник радова стр. 578-586 ISBN 978-99955-26-20-7 COBISS.BH-ID 1397016.
4. European Commission, *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European economic and social committee and the committee of the regions: Europe, the world's No 1 tourist destination - a new political framework for tourism in Europe*, Brussels, 2010 COM(2010) 352 final.
  5. Јанковић, С., *Европска унија и рурални развој Србије*, Београд, 2009.
  6. Мухи, Б.: *Стимулативне мере Европске уније за развој туризма – програми регионалне и прекограничне сарадње*, Други научни скуп са међународним учешћем Универзитета Едуконс, Реални сектор, финансијске институције и услуге у глобалној кризи, Сремска Каменица, 2011.
  7. Мухи, Б., Томић, Е.: *Финансијски инструменти Европске уније у стимулисању развоја туризма Србије са освртом на сеоски и еколошки туризам*, часопис Пословна Економија, год ИВ, број 1/2013.
  8. Пејовић, А., и гр. аутора, *Инструмент за претприступну помоћ*, Београд, 2011.
  9. Пословни Биро доо, *LEADER програм, Европском праксом до властитих прилика*, Ријека, 2009.
  10. Прокопијевић, М., *Европска унија (увод)*, Београд, 2005.
  11. Prof.dr Svetlana Mihić, mr Dragan Rađenović MSc Dejan Supić „Consumer behavior – building marketing strategy“ *Matalurgia International* No. 8 2013. Pages 116-121 Impact Factor 0,084 ISSN 1582-2214. Коришћени прописи:
  12. Directive 2006/123/EC of the European Parliament and of the Council of 12 December 2006 on services in the internal market, OJ L376/36.
  13. *Regulation 692/2011 concerning European statistics on tourism and repealing Council Directive 95/57/EC has been adopted on 6th July 2011 with 2012 as reference year* (Regulation (EU) No 692/2011);
  14. *Commission Implementing Regulation (EU) No 1051/2011 of 20 October 2011, implementing Regulation (EU) No 692/2011 of the European Parliament and of the Council concerning European statistics on tourism, as regards the structure of the quality reports and the transmission of the data.*

RESUME

Tourism plays an important role in the world economy. According to the World Travel and Tourism Council (WTTC) (2008), travel and tourism

contributed directly and indirectly to the global economy in 2011 by generating 9.9 per cent of the Gross Domestic Product (GDP) and by the employment of 238.3 million people, which stands for 8.4 per cent of total employment. During the last few decades, tourism has undergone rapid growth. It was one of the fastest – growing industries in the second half of the 20 –th century and is often used as a key for economic growth in both developed and developing countries (Front/Ahjem 2010). Tourism is very dynamic and unpredictable process that will have deep impact on the economic and environmental state of the region. One of the most important issues for the Europe is to ensure territorial cohesion and harmonized development of all territories, with particular strong concern for Eastern Europe. This research will be oriented on development of sustainable tourism and making of brand

Destinations from SEE region, which are connected with socio – political and economic integration of East European countries in the following decade. Therefore, it is very important to conduct the survey and analysis of potential development in the future period in order to predict possible consequences and to develop sustainable tourism policies favorable to solidarity as adequate answer to future challenges for the region and EU. Taking into consideration the importance of European Union financial support in tourism development, this work presents a short oversight of European Union supporting system related to tourism development stimulation, as well as funds with a special consideration to rural tourism development.

Овај рад је примљен **03.10.2013.** а на састанку редакције часописа
прихваћен за штампу **28.10.2013.** године.

CIP -Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
33

ПОСЛОВНА економија: часопис за пословну
економију, предузетништво и финансије=
Business economics: Magazine for business
Economics, entrepreneurship and finance/
Главни и одговорни уредник Слађана Чабрило.-
Год.1, бр. 1 (2007).- - Сремска Каменица
(Војводе Путника 87) : Универзитет Едуконс, Факултет
Пословне економије,
2007.-.-24 цм. -
Полугодишње

ISSN 1820/6859 = Пословна економија
COBISS.SR-ID 146187532